

generalitzà *brida* en el català de Terra Ferma: car és la forma que apareix unes quantes vegades en el *Tirant*: «arreglau-vos en vostre parlar: si no, yo us posaré una *brida* en la boqua que us farà parar a cada pas», «hon havia quatre cavalls sicilians molt grans e bells, ab les selles acerades e les *brides* totes daurades» (ed. Ag. I, 43, 191); «lo fre o *brida* de ferro», OPou, *ThPu.*, 35; i a partir de Verdaguer forma part de la fraseologia comuna del català literari: «com un corser sens *brida*, / anà perdent son galopar salvatge», *Atl.*, cant vi (ed. pop., p. 109).³

És clar que tot això pot ser nova florida d'un mot que vagi entrar en català des de més enllà dels Pirineus, per més que l'espai cronològic entre Jean de Meung i la documentació catalana, tan copiosa des d'uns seixanta o setanta anys més tard, no és pas sobrer, i en llengua d'oc en tenim dades més tardanes («cosir las *bridas*», a. 1410; «bossetas de las *bridas*», a. 1535, són tot el que ens donen els lèxics antics, Rayn., II, 259a, si bé llur mateixa pobresa pot explicar-ho).⁴

I a Itàlia *brida* degué ser sempre forma rara, potser només hispanisme més o menys transitori, que apareix en Bald. Castiglione (1528). La forma paral·lela a la balear *brilla* hi tingué més llarg predicament: puix que *briglia* ja apareix en Giovanni Villani (1275-1348) i se'n serviren almenys els dos Pulci en el segle següent i fins algun acadèmic del S. XVII, amb bastants derivats nous, ja per aquells anys (amb una variant vocàlica *breglia* o *brea*, c. 1400 i avui cap al Po), però en l'italià comú, la llengua moderna, i sense preferències dialectals o toscanes, ha tornat al tradicional *redina* i allò es mira com antiquat.

Que tot això ho hagin rebut les llengües romàniques, i la nostra, des de les germàniques, no podem ni assegurar-ho ni convé descartar-ho, mentre la qüestió no sigui objecte d'un estudi més sòlid i profunditzat; de tota manera no seria del gòtic (on res d'això no es coneix i l'absència o data tardana del mot en hispanoportuguès també en dissuadeixen): ens recordem sobretot de l'existència de *bridel* des del període anglosaxó, i amb el verb *bridlian* (també frisó antic, i no absent del neerlandès ni de l'a-al., on també és antic, però la mort posterior del mot en alemany ens recorda la història italiana). En germànic s'han assenyalat serioses pistes etimològiques per explicar-lo amb material lingüístic autòcton, que ja assenyalo en la meua nota anterior, i pensem que si l'angl. *braid* 'trenar' (amb *upbraid* 'respostejar, reptar') ve de *bredgan*, aquest és també b-al. ant. amb el significat de 'nuar' i 'entretreixir'.

Per a aquest conjunt de mots germànics ens basta consultar Pok., *IEW* (142.6, cf. 1030.6f.) i els dicc. etimològics anglesos d'Onions i Skeat (a part dels autors ja citats). En conjunt, però, és inevitable la impressió d'un terreny ple dels pitjors paranys d'homonímia i convergència. Sense comptar que no convenç pas el postulat que la *l* palatal de les formes italiana i catalana pugui resultar d'una combinació germànica gens palatal però travada com d'L o Gb'L.

Es té sobretot la impressió que hom acluca els ulls o ajorna davant la consideració del gran fet: el mot no és solament romànic i germànic sinó també de les llengües indoeuropees del Nord-est. I allí és antic: *brūzda* 'brida, fre de cavall' és ja de l'eslau eclesiàstic (realment paleoslau, Pok., *IEW*, 110.15, o només eslavó rús, no ho asseguro), però el cas és que no solament *brozdá* és el mot del rus de tots temps (aquí, no solament 'regnes' sinó també 'mos del cavall', etc.) sinó que reapareix en altres llengües eslaves, les del grup sud-eslau, tan independent; tinguem en compte que el «ier» de l'eslau antic era un so de mena semblant a la de la nostra *ə* neutra però més reduït encara (la *o* russa, que en aquestes condicions sona com una *ə* més plena i de timbre més velar, n'és evolució posterior), i amb fluctuacions en les diverses llengües eslaves, que van fins a zero (llavors ens quedem amb *r* vocàlica) o fins a d'altres sons reduïts i de matís més anterior: de fet la forma del mateix mot en eslovè és *břzda* amb *r* vocàlica accentuada (veg. Berneker, *Slav. Etym. Wb.*, pp. 92-93), i recordem-nos que amb l'eslovè hem arribat fins a Gorizia (que ja és Itàlia) (la *z* es perd en moltes llengües davant *d* i si és entre *z* i *d*, no diguem).

Semblances casuals? Costa de creure-ho! Pensem que les estepes, bosquines i garrigues de la plana central i oriental d'Europa van ser cobertes per onades i onades d'invasors sarmàtics i asiàtics, o quasi, durant un seguit de segles: escombrades per masses de cavalleria, primer d'escites, després d'alans, hunns, tàrtars, gent de llengües irànies, ugrofineses, baltoeslaves. Tenim present la imatge d'Àtila muntat, amb molta brida i poca sella, davant Lloc I i Aëtius; dels genets auxiliars, en un i altre camp, en les càrregues decisives de Soissons i dels Camps Catalànics.

Balto-eslaus he dit i cal dir, sense posar-hi limitacions: perquè al costat de *briglia* i del nostre *brilla* també hi hem de posar els dos mots *brizgilas* i *bruzduklas* que es reparteixen el territori lituà com a nom de la brida («zaum», Völkell, *Litauisches Handbuch*, p. 13; Berneker, *l. c.*; Pokorny, p. 110); doncs bé, per dir-nos que això és un bé comú antic en la família bàltica (per més que ens diguin que ve del germànic alguns que no sabem si són més germanistes que pan-germanistes) aquí tenim la llengua del poble després devorant per l'Orde teutònic: prussià antic *brisgelan* «zaum»⁵ i al costat d'això *brusgis* 'fuet' (gloss. d'Elbing, traduït *gei(s)sel*, n.º 315); doncs, allunyant-me de Pokorny (*IEW*, 143.30), crec que això no ho podem separar dels lit. *bruzgis* 'ràpid', *bruzdis* i *burzdūlis* 'bellugadis', *burzdēti* 'córrer d'ací-d'allà', blancrus *bórzdo* 'corrents, de pressa', paleosl. *brūzo* i sbr. *břz* id., *brđica* 'rabeig en un rierol', ni àdhuc del rus *borzój* 'ràpid, fogós'.

Acabo recusant-me com a jutge no prou competent per dur fins a la fi aqueixa investigació. Si en el fons de tot això hi ha quelcom d'indoeuropeu oriental, o si algun element «uralo-altaic» o proto-lapònic s'hi barreja, no ho sé. El que em costa de creure és que el germànic, com ens han donat entenen tantes vegades,